

LOENED HA TUD (1)

A-bell zo zo bet lavaredoù (dictons) diwar-benn al loened, pe e vefent gouez pe e vefent eus ar menaj. Lod zo o tiskouez petra eo al loened, met lod all, niverus mat a diskouez petra eo... an dud ! Ar memes doare a vez kavet er fablennoù, nemet aze eo al lavaredoù traoù berr, aes da dere'hel soñj hag ivez aes da lâret. Alies e vo kavet meur a werzenn ha gant se klotennoù da sikour hon memor.

Ur bern eus ar seurt-se zo bet dastumet abaoe an XVIII^{vet} kantved : Gregor Rostrenn zo bet eus ar re gentañ o tastum ur seurt teñzor. Anvioù all zo da venegiñ ivez, evel anvioù Brizeug, Sauvé, hag all. Er geriadurioù e kaver un toullad anezhe, met ivez e levrioù gouestlet da vemor brezhoneg an dud, evel levrioù Daniel Giraudon.

Hep kontañ, evel just, ar reoù a c'haller dastum gant an dud c'hoazh ! E-touez ar reoù a roan amañ zo ur re bennaket bet klevet ganin... pell mat zo.

Pan lâran pell mat e sinifi e reont anv eus ur gevredigezh tost echu : gwezhall e veve ar braz eus an dud war ar maez, bremañ e kentoc'h en kêr, ha pa vefe en kêrioù bihan ... war ar maez !

Ar cheñchamant en deus lakaet koll al lodenn-se eus hon memor. Met ret eo bezañ sklaer ivez : kalz eus al lavaredoù a oa melezhour ur gevredigezh kozh. Aet ar gevredigezh, aet al lavaredoù. Da bariañ zo e c'hallio lavaredoù all dont diwar hon doareoù bevañ nevez !

Ha pa vez anv eus ar pezh a lavar, pe a lavare, an dud diwar-benn al loened : tremen fentus e vije bet, en ur bed all, dastum ar pezh a lavare al loened diwar-benn an dud !

Met se zo un istor all !

Amañ da heul, eta, e vo kavet eus ar seurtoù lavaredoù bet pennaouet un tamm e pep lec'h e Breizh, gant un nebeud, memes tra, e Treger. Hag evel hon eus afer ouzh ar memor eo anat e vo kavet lavaredoù anavezet mat ha mat-tre e pep lec'h en Breizh : se eo roll ar yezh.

Herve Bihan

Al loened gant perzhioù mat pe fall an dud. An hini kentañ meneget amañ a vo ar bleiz. Ar bleiz a oa bet skarzhet eus ar vro, met, war a seblant, e teu en-dro. Ar soñjoù, ar c'hlichedoù zoken, zo manet heñvel !

1.

**Evit reizhañ ar bleizi
Ez eo ret o dimeziñ**

2.

**Pa gomzer eus ar bleiz
E vez e lost e-kreiz**

Ul loen gouez all, n'eus ket mui kalz dioutañ kennebeut, zo un evn brudet. Sede amañ ul lavared souezhus diwar e benn :

3.

An er a dec'h rak al laoueanig

Kement-mañ a ra anv eus ur vojenn gozh : al laouenanig, evn bihan ha speredek, gouest da nijal uheloc'h evit an er ! Gant se e kemer galloud war an evn bras m'eo an er !

Un dalvoudegezh evit an dud eta : bezañ bras ha kreñv n'eo ket a-walc'h pan em gaver gant unan bihanoc'h ha spredekoc'h !

Ar gedon eo sklaeroc'h ar pec'hedoù a vez lakaet war o c'hont avat :

4.

Leuskel gedon da redek

Ar pezh zo livañ gevier !

5.

Leuskel levrini da redek war-lerc'h gedon ar re all

Ar pezh zo tre ha tre ar galleg « à menteur, menteur et demi » !

Un evn zo karet gant an holl : ar voc'hruzig. Brud vat he deus, moarvat dre ma vev tost d'an dud ? Moarvat dre ma vev tamm pe damm evel an dud (ma... ar braz eus an dud !!!) :

6.

**'Lamfet ket 'r c'hog digant ar yar,
Na Yann ar voc'hruzic digant par**

Yann, anv ar voc'hruzic, hini ar c'hog eo Olier, peurliesañ. Evel tud, e kemeront er memes anvioù...

Ur rummad loened all, reoù a gaver en ur menaj (pe en parkoù ar menaj, evel just). Unan eo an ebeul (disheñvel diouzh an eal, n'eo ket ar memes oad). Lâret e vez diwar-benn ur paotr yaouank un tammig « ponner » ha « gros », evel ma lavar ar merc'hed : **ebeul Pontrev**. Perak Pontrev, n'ouzon ket, met eus ar seurt-se a vez kavet e pep lec'h... siwazh.

Hag an ebeulez eta ? Ul lavared brudet mat :

7.

A-ziwar moue ar gazeg e vez paket an ebeulez

Tre ar galleg : « pour avoir la fille, il faut courtiser la mère »

N'on ket sur eo bepred ken gwir a se. Ha gwell a se !

An amprevaned, al loened bihan-se : ken pouezus evit an en-dro. Deuet da vezañ rouesoc'h-rouesañ a-feur ma tistrujer kleuzioù, ma piler gwez, ma astenner bitum e pep lec'h... Sede ul lavared a gavan brav hag a ziskouez mat roll al loenedigoù-se :

8.

**Bloavezh c'hwiled, bloavezh ed,
Bloavezh gwenan, ne vez ket**

Hag evit echuiñ en taol-mañ. Anv eus daou loen kozh, bet a-viskoazh a-denn selloù an dud, met an dud o viret difiz oute, a-hed ar wezh : an anaf hag ar vran.

9.

**An anaf pa welfe,
Ar sourd a pa glevfe
Den ebet na badfe**

Notenniñ zo ur c'hoari-ger (unan ouzhpenn !) gant ar ger **sourd** zo anv ar « salamandre », met ivez ar galleg « sourd » (ger implijet stank gant tud ar Roc'h pan gaozeont tunodoù, met se a vo displeget diwezhatoc'h).

Ha neuze, unan diwar-benn ar vran. Un evn sebedennus : tremen a ra er sevenadurioù keltiek, evit bezañ unan eus loened koshañ ar bed. Ha koulskoude n'eus ket mui un toullad dioute ken :

10.

**Ar vran he deus tri oad den, tri oad marc'h,
Ha c'hoazh n'he deus ket oad a-walc'h**

Buhez hir d'ar brini eta. Buhez hir da gement loen zo, talvoudus int dimp.

Sede evit an taol-mañ. Ur gronikenn all, pe marteze, kronikennoù all a vo war al loened hag an dud. Lakaat a rin neuze al liammoù hag ivez al levrioù mat da lenn (evit e blijadur !).